

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

E g y e s z á m á r a 30 f i l l é r.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A népoktatási törvénytervezet.

A közoktatási minisztérium revisio alá vette az 1868. évi XXXVIII., az 1879. évi XVIII. és az 1893. évi XXVI. törvénycikkeket s a mint köztudomású, az új közoktatási törvényjavaslat előadói tervezete május hó 27-én immár szakbizottság elé is került s így vita tárgyává lett.

Nem tudjuk ugyan még, hogy az a szakbizottság az egyes kérdésekben milyen álláspontra helyezkedett s hogy ebből kifolyólag az a tervezet milyen formában fog majd a képviselőház asztalára kerülni, — de mert a tervezet egész terjedelmében közzé lett téve s valószínűnek látszik, hogy a szakbizottság kritikája lényegében a javaslatot át nem alakítja: megragadjuk az alkalmat mi is s általános vonásokban beszámolunk az impressióról, melyet reánk a törvénytervezet előttünk ismeretes szövege tett.

A törvénytervezet teljes címe ez: „*Törvényjavaslat a népiskolai közoktatásról szóló 1868. — XXXVIII; a magyar nyelv tanításáról szóló 1879. — XVIII; a községi és felekezeti tanítók és tanítónők fizetésének rendezéséről szóló 1893. — XXVI. t.-c. módosítása tárgyában.*“

Tehát nem új törvényjavaslattal, hanem kifejezetten is csak az eddigi törvények módosításával van dolgunk.

S most már elmélkedjünk a felett, hogy vajjon mi tette e törvények módosítását szükségessé?

A felelet az új törvénytervezeten átvonuló erős magyar nemzeti szellemből világos. *Kiépítése a magyar nemzeti államnak.* Tehát szükségessé tette ugyanaz, mi annak idején megalkotta az 1879. évi XVII. t.-cikket.

Mikor az 1868. évi alapvető XXXVIII. t.-c. létrejöttével az államkormány figyelme legelőször irányult, — nemzeti életünk újabb alkotmányos korszakában, — a népnevelés kötelességére, az

akkori kormány a felekezeti érdekek és jogok szempontjából felmerült sokféle aggodalmakkal formailag meglehetősen könnyen bánt ugyan el s nyilvánossá tételétől számított alig 5 hónap alatt szentesítést nyert az új törvény, — de azt már akkor is minden elfogulatlan ember érezte, azóta meg 35 esztendő tapasztalata igazolta, hogy az a törvény lényege szerént a magyar nemzeti kultúra szempontjából nem elég radikális s azon mihamarabb változtatni kell.

De kezdetnek kétségtelenül ez is volt valami s legalább hozzáfogott annak a nálunk Magyarországon rendkívül nehéz és kényes kérdésnek oldozgatásához, a melylyel még az 1848. évi törvényhozás is csak egyetlenegy rövid §-ban végzett.

A siker azonban a várakozáson még így is messze hátra maradt. A válaszfelekezetek erre a törvényre eleitől kezdve gyanús szemmel néztek s mert annyira félénk volt az, hogy midőn p. o a hitfelekezetek által fentartott és felállított népoktatási tanintézetek feltételeként a kötelező tantargyakat megszabja, a *magyar* nyelvtant, *magyar* olvasást és írást meg se meri nevezni, hanem félénk és gyanús általánosságban csak „*olvasás és írásról*“ (11. §. b) „*nyelvtanról*“ (11. §. d) beszél: hát bizony ez a törvény oly tág kapukat nyitott az autonomia jelszava alatt öntudatosan dolgozó mindenféle nemzetiségek túlkapásaira, hogy azokon át akár az egész Panslavia. Romania, Germania, meg Judea stb. stb. szépen betelepülhetett volna a mi országunkba.

Ez az oka, hogy nálunk a tiszta magyar nyelvű népiskolák percentualis száma ma is 61.03 százalék csak! Nemzeti jelleg tekintetében bizony siralmas a mi helyzetünk.

Aztán jött az 1879. évi XVIII. t.-c. ! Okos, bölcs s határozott alkotás. Mindössze 8 §-ból áll (!), de erős a meggyőződésünk, *hogy ha tanügy-kormányzatunk ezt szigorúan végrehajtja, ma*

szükségünk erre a kezünk alatt fekvő törvénytervezetre sem volna.

Ez az 1879. évi XVIII. t.-c. már kifejezetten „A magyar nyelv tanításáról” szól „a népoktatási tanintézetekben.” S mindjárt a legelső §-ában azt mondja: „Minden akár felekezeti, akár másnemű oly tanító-képző intézetben, a melyben a tanítás nyelve nem magyar, a magyar nyelv, — köteles tantárgy s oly óraszámmal tanítandó, hogy azt az egész tanfolyam alatt minden tanítójelölt beszédben és írásban elsajátíthassa.” A 2. §-ban elrendeli, hogy 1882. évi június 30-tól kezdve tanítói oklevelet senki sem nyerhet, tanítóul vagy segédtanítóul senki sem alkalmazható, a ki a magyar nyelvet beszédben és írásban annyira el nem sajátította, hogy azt a népiskolákban taníthassa. A 3. §-ban a már hivatalban levő tanítókra kimondja, hogy 4 év alatt kötelesek magyarul megtanulni. A 4. §., a 68. XXXVIII. t.-c. 11. §-ának a gyámoltalanságán segít, mikor elrendeli, hogy „A magyar nyelv az összes bármilyen nyilvános népiskolákban a köteles tantárgyak közé ezennel felvételik.” És így tovább.

Ezért mondjuk, hogy lett volna nekünk már eddig is, — a magyar nemzeti érdekek biztosítására, — elég jó törvényünk, csak végre kellett volna hajtanunk.

És csakugyan, ha ezt az új törvényjavaslatot az 1868. XXXVIII. és az 1879. XVIII. t.-c.-kel összehasonlítva, kombinatív olvassuk, bizony valami *túlságos sok* eredetiséget nem találunk benne. (Már az 1893. XXVI. t.-cikkhez való viszonyáról nem mondjuk ezt!) Ez azonban nem azt teszi, hogy *Berzeviczy* eredetiségét el akarjuk vitatni. Korántsem! Az eszmék történeti fejlődésében folytonosság van s p. o. a pogány stoikusok erkölcsstani tételei között is nem egyet találunk, a mi az evangéliumi igazságokra élénken emlékeztet. De ebből a Krisztus, vagy az apostolok eredetisége ellen fegyvert kovácsolni nem is lehet, nem is szabad. Csak annyit akarunk mondani, hogy az új törvénytervezet az előbbi törvényekből szerencsésen kiböngészte, átvette és megtartotta azt, a mi jó s ha a szentesítés után arra is lesz gondunk, hogy a §-okat végrehajtsuk, akkor újabb 35 év múlva kétségtelenül vidámabb képe lesz a magyar tanügynek a mostaninál.

A mi a felekezeti szempontokat illeti: tudva van felölünk, hogy mi felekezeti iskoláink fennmaradásának hívei vagyunk s mindaddig, míg az államosítás az egész vonalon be nem jön, autonómikus jogaink mellett sikra szállani mindig kötelességünknek tartjuk. Ám a kérdés megoldása nálunk éppen azért roppant nehéz, mert a kötelező magyar nyelvű oktatást részleges s

csak egyes felekezetekre vonatkozó törvényekkel megoldani nem lehet. Ahonnan, ha a nagy nemzeti célt komolyan akarjuk, keresnünk kell a „modus vivendi” s meg kell találnunk azt az utat, mely az állami omnipotentia és a protestáns autonomia Scillája és Charibdise közt minden nagyobb veszedelem nélkül átvezet. S nekünk ugytetszik, hogy *Berzeviczy* ezen törvénytervezetében féligmeddig már meg is találta. Tapintatos s szinte aggódó körültekintéssel, az egyházi autonómikus jogok kellő respektálásával kezeli a kérdést s szinte attól tartunk, hogy a rossz hazafiak lelkiismeretlensége számára valamelyik ajtót most is nyitva felejtí. Határozottan erősebb fék kell a nemzetiségek számára!

Előreláthatólag legtöbb aggodalmat a törvénytervezet az a része fog kelteni, mely a tanítóképzés néminemű államosítására vonatkozik. Meggyőződésünk szerint azonban nekünk magyar reformátusoknak ettől sincs mit félni.

Hiba volt eleitől fogva, hogy a magyar állam a néptanítók magyar nemzeti szellemben való nevelésére kevés gondot fordított s midőn az 1868. XXXVIII. t.-c.-ben kontemplált 20 állami tanítóképezde (81. §.) nemzeti nagy missiójáról volt szó: ugyanakkor egyszersmind a teljesen figyelmen kívül hagyott felekezeti képezdek bizonyos fokú megrendszabályozását is ki nem mondták. Pedig nem mondták ki: sőt a tanítónevelés terén a 68. évi népoktatási törvények az egyes felekezetek számára nemcsak formai, hanem tartalmi tekintetben is olyan latitudót biztosítottak, mely mellett a tanító teljesen felekezeti hatóságainak volt kiszolgáltatva. Persze! ez a jog valami nagy baj nem lett volna, ha a magyar földön csak jó magyarok laknának. De valóságos Pandora szelencéjévé vált és pedig magyar nemzeti szempontból, azoknak a kezében, kiknek szivökön egészen más fekszik, mint az egy nyelvű erős és egységes Magyarország!

Csak a jó Teremtő a megmondhatója, hogy ezen a réven és címen mennyit veszítettünk 35 év óta! Hiszen tudunk rá példát, hogy egy jóra való görög-keleti vallású tanító oklevele megszerzésekor csak azért volt kénytelen állami intézetnél kopogtatni, mert növendékeit magyar nyelven tanítván, e miatt felekezeti fennhatósága által 60 nap alatt oklevelének felekezeti képezdében leendő megszerzésére hivatalosan útasított. Sorsát előre látta . . . Hamarosan egyik jöhrü állami képezdéhez fordult s a 60. napon nem személyesen jelentkezett, hanem az oklevelét küldötte be egyházi fennhatóságához. Így aztán a kenyere megmaradt s a mint tudom, ma is magyar szellemben tanít. Ez csak egy példa; de százat lehetne felhozi és pedig az

ellenkező oldalról is, a mikor t. i. nemzetellenes, vagy kicsinyes felekezeti szempontokból azoknak a tanítói okleveleknek az osztogatása igen könnyen ment sőt még máig is azoknak értékéhez több tekintetben komoly kétség fért.

Nos . . . !? Hát mi reformátusok nem érezzük magunkat ludasoknak. Mi nem félünk semmi tekintetben sem az állami ellenőrzéstől s tudjuk jól, hogy valódi értéket a felekezeti tanítóképzésnek nem az ad, hogy az oklevélosztogató bizottság mint állítatik össze, — hanem az a szakszerű s céltudatos nevelés, melyről még akkor sem fogunk lemondani, ha majd valamikor, a népiskolákat az egész vonalon az állam veszi át.

Az kétségtelen, hogy az államnak a népneveléssel szemben nagy és elévülhetlen jogai vannak s ha e jogokat végrevalahára úgy kívánja érvényesíteni, hogy a felekezetek autonómiáját sem sérti, — ellenőrző hivatását is betölti: annak csak örülhet minden jó magyar ember. Már pedig :

Mi nem mondjuk, hogy Berzeviczy a népoktatás államosítására törekszik, — de azt igen, hogy azt hazafiassá, magyarrá tenni komolyan akarja. Legalább a tervezetből ez látszik. E célra bizony a népiskolák és tanítóképzőintézetek a leghatalmasabb eszközök. Németország Elsass Lotharingia visszahódítását azzal fejezte be, hogy a népiskolákba s más ilyenü népoktatási intézeteibe a francia helyett azonnal a német nemzeti nyelvet vitte be s az annektálás után alig 10 évre már németül beszéltek az utca porában játszó elsassi gyermekek !

Ilyen vérmes reményekkel mi persze nem nézünk e törvénytervezet elébe, — de annyit mindenesetre várunk tőle, hogy a magyar nemzeti érdekeket a felekezeti autonómia palástja alatt settenkedő nemzetiségek aknamunkája ellen az 1868. évi XXXVIII. t.-c.-nél jobban megvédi s az 1879. évi XVIII. t.-c. céljait megvalósítja.

A részletektől eltekintve, ez a cél domborodik ki legélesebben a tervezetből s főként ezért érdemli meg, hogy rokonszenvvel fogadjuk.

Csak azt nem értjük, hogy ilyen magasztos cél munkásainál, hogy lehet még ma is 800 korona fizetésminimumról beszélni !?

Ime túl vagyunk a községi jegyzők fizetésrendezésén. A mit kaptak, nem irigyeljük tőlük. Egy lelkiismeretes, szorgalmas s hivatása magaslatán álló falusi jegyző oly szép, nemes és gazdasági szempontból is improduktív munkát végezhet a maga községében (ismerünk is ilyeneket !), hogy azt érdeme szerint megfizetni nem lehet. De az is bizonyos, hogy ezek

a jegyzők eddig sem éheztek ám s ha már a kettő közt összehasonlítást kell tenni, — az ő helyzetük a néptanító helyzetéhez viszonyítva általábanvéve eddig is mindig irigylésre méltó volt. S most mégis újra amazokat emeljük, a szegényebb néptanítókat pedig 800 koronás minimumra szorítjuk ! Ez bizony sérti a mi igazságérzetünket s legkevésbé nyugtat meg bennünket a törvénytervezet 36. §-ban olvasható amaz orákulumszerű kijelentés, hogy „A vallás és közoktatásügyi miniszter az illetékes iskolai főhatóság kívánságára, a törvényhozás által évről-évre engedélyezett öszszeg keretén belől a tanítói fizetéseknek a törvényszerű minimumon felül 1000 koronáig való kiegészítésére is segélyt nyújthat.“

Ennyit általában a községek és hitfelekezetek által fenntartott elemi népiskoláknál alkalmazott rendes tanítók és tanítónők fizetés-minimumáról.

De kész veszedelmet s valóságos csapást rejt ez a fizetés-minimum a községi és hitfelekezeti elemi tanügyre annyiban, hogy az állami népiskoláknál alkalmazott tanítók és tanítónők fizetésminimumán jóval alul marad. A Széll-féle javaslatról nem is beszélünk. Utalunk egyszerűen a kezünk alatt fekvő törvényjavaslat indokolásának azon pontjára, mely szerint a községi és felekezeti tanítók 30 évi szolgálat után a korpótlékokkal együtt 1400, illetőleg 1600 korona, nyugdíjba beszámított javadalmazást fognak élvezni és így a községi és felekezeti tanítók javadalmazása, másfelől az 1904 : I. t.-c. állami tanítók számára megállapított javadalmazás között a jövőben *csupán* 300 korona különbözet volna. Ennek a „csupán“-nak igazi értéket a 800 koronás minimum ad ! Ilyen kis törzsfizetésnél bizony nem „csupán“ az a 300 koronányi differencia.

A veszedelem pedig a községi és felekezeti elemi népoktatásra abban rejlik, hogy jövőre minden kitünőbb erő saját maga és családja iránt való köteleességérből igyekezni fog a község és hitfelekezet köréből a jobban dotált állami kötelékbe átlépni. Ez az eddigi állapotok fenntartása mellett is igazságtalan volna ; de kétszeresen igazságtalan lenne ezután, midőn a tanítói okleveleket mindenütt állami tanítóképesítő bizottság fogja osztogatni.

Ugyanazért a midőn erre a veszedelemre és igazságtalanságra a közfigyelmet ezennel felhívjuk, szükségesnek tartjuk, hogy felsőbb hatóságaink haladéktalanul lépjenek sorompóba s követeljék, hogy ha már törvényrevisióról van szó, abban ilyen anomália helyet ne foglalhasson.

Az aggodalmaktól azonban sehogysen tudunk megszabadulni: Ime, a lapok közleményei szerint e felett a kezünk alatt levő törvénytervezet felett éppen a tegnapi napon döntött valami vegyes szakbizottság. *E sorok írásáig semmi tudomásunk sincs arról, hogy ebbe a bizottságba kerületünk képviselői is meghívottak volna!* Ilyen mellőztetést ezelőtt még csak 30 esztendővel is aligha túrtunk volna el... mi népiskolákat fenntartó legnagyobb református egyházkerület!*

Eröss Lajos.

VÉLEMÉNY

a magyarországi ev. ref. egyház új énekeskönyvének az egyetemes konvent által elrendelt próbakiadásáról.

(Budapest, 1903. Kiadta: *Fejes István* az egyetemes énekügyi bizottság elnöke.)

(Folytatás és vége.)

Az Ige testté lételét törli a próba-énekeskönyv a Pálóczi Horváth Adám 59 ik dicséretében is:

Örvendjetez keresztyének!
Nyilljatok meg nyelvek és szivek.
Az idvesség Istenének
Mondjatek áldást minden hivek.
Felváltatott nagy örömmel
A haláltól való félelem,
Mit véghetetlen érdemmel
Meggyőz az isteni kegyelem. (1-ső vers.)

Oh imádandó titkai
Ama békesség tanácsának!
Oh nagy hatalmu dolgai
A menny és föld szabad Urának!
A ki által teremtetett
S lett minden serege az égnek:
Az Ige testté született,
Személye az egy Istenségnek." (3-ik vers.)

Az első verset is tönkre tették, ok nélkül elforgatták és rosszabbat adtak helyette. De még inkább tönkre tették a 3-ik verset, mert kihagyták. Az incarnatio énekét kihagyták az incarnatio ünnepén. Furesa redactio valóban.

Atalában valami szintelen hitvallás vonul végig a dicséreteken. Nincs bennök az erős református öntudat, a keresztyén hit igazságainak bátor hirdetése. A próba-énekeskönyv tükör: a mai halvány, beteg vallásosság tükre, a mire egy piciny változtatással így alkalmazhatjuk a Hamlet szavait:

"This conscience does make cowards of us all,
And thus the native hue of resolution
Is sicklied o'er with the pale cast of thought,
And enterprises of great pitch and moment
With this regard their currents turn awry
And lose the name of action."

A költői műalkotásnak is az a titka, a mi a

* Ugy halljuk, hogy Dr. Bartók György és Antal Gábor behívottak. Ez igen szép dolog, de miért mellőztetik az a kerület, melynek legtöbb iskolája és intézete van érdekelve a törvényjavaslat által!?

váltságnak, t. i. hogy az ige testté legyen.¹ Vagyis az isteni gondolat találja meg a maga emberi kifejezését. Ez a plastika. És épp azért az örök ige testté lételének titkai vagyis a hitigazságok legméltebbek arra, hogy a költő azoknak tolmácsa legyen. És midőn a katechismusi énekeket confiscálta a próba-énekeskönyv: akkor elmulasztotta a legnagyobb, legboldogítóbb hitigazságok költői testbe öltöztetését. Igaz, hogy ehhez nem közönséges költői talentum és nem közönséges bibliai tanulmány szükség. De Milton megmutatta, hogy lehetséges.

Még csak a Berzsenyi ódájának travestálása ellen tiltakozik az aesthetika, a mit a 179-ik éneken a próba-énekeskönyv elkövet. Ha szebben írta volna meg a Berzsenyi gondolatait annak az éneknek az írója, akkor elfogadná az izlés. De így a Berzsenyié után kívánczunk: „Isten, kit a böles lángesze föl nem ér...” A *magyarból fordító* író letörölte az eredetinek szinét, zenéjét, zománcát. Pedig ugyanazon a nyelven írt. Mégis beteljesült rajta az olasz közmondás: „il traduttore traditore.”

Mennyivel inkább ezt kell mondanunk a zsol-tárokról. Az egy 84-ik zsolárnak szép költői inventiója, magyar, kálvinista zamata s az eredeti héber szöveg mellett is önálló becese van. Jobb mint a Szeenci Molnár Alberté. Így hangzik:

„Óh seregeknek Istene!
Mely kedves gyönyörúsége
A Te szerelmes hajlékidnak!
Az én lelkem fohászokodik,
Tornácodba kívánczok
Óh, Istene a magasságnak!
Ahítózik testem, lelkem
Hajlékidba én Istennem!

Itt megpihen a madár is,
Fészket rak a fecskepár is,
Óh én Uram, Óh én Királyom!
Mely szépek a Te oltárid,
Boldog ki nyugtot talál itt,
Hogy Tégedet híven szolgáljon.
Boldog hajlék, boldog élet
Egy hajlékban lakni Véled.

Boldog, a ki idejuthat
Kinek utja a Te utad!
Mert járjanak bár kietlenben,
De lábuknál forrás fakad,
Esőtől árad a patak,
Ujul erővel nagy örömben
Mennek a Sionra kelve,
Vig zengéssel énekelve.

Gondviselő édes Atyám
Kegyelmiddel tekints reám,
Atyai szódat várom én is!
Jobb egy napot élni veled,
Mint Tőled távol ezert;
A Te háznak küszöbén is
Jobb, mint a kik vigadoznak
Házokban a gonoszoknak.
Az Ur a mi fényes napunk,
Diadalunk és paizsunk,
Nagy kegyelméből szeret minket.
Azokhoz kegyelmes léssen,
Kik járnak a jó ösvényen,

¹ Péterfy Jenő szép képe. A szakértő észre fogja venni, hogy a saját izlésem és ítéletem kiformalódásában mennyi érdeme van Aranyának és Péterfinak is.

Sok javaival áldja őket.
Oh seregeknek Istene!
Lelkünk köszála, mindene!

Ezt így azonnal elfogadná s énekelné a református magyar nép. A 2-ik vers van olyan szép, mint a Szenczi Molnár Albert 1-ső verse.

A többi zsoltárok között egy sincs, a melyen az átdolgozó souverainitása meglátszanék a tárgy felett.

Az ujonnan készült eredeti énekek közt vannak valódi költői munkái is. Ilyenek p. o. a 91-ik ének: „Felszállok Hozzád magas sziklaváram,” a 110-ik ének: „Vessük le már a gyászruhát,” a 111-ik ének: „A Golgothán megszűnt a jajszó,” a 250-ik ének: „Ne még, ne szállj le csendes alkonyat” stb. Ezek mostani alakjában helyet foglalhatnak az énekeskönyvben.

Azonban az egész énekeskönyvből hiányzik az inspiratio. A régiben pedig ott van az a hibák és hiányok mellett is. És ez természetes. Szenczi Molnár Albert századának levegőjével együtt szivta be magába az inspiratiót. Még a 18-ik század költőinek is jutott ebből a vallásos levegőből. Ma mással vajudnak az elmék és szívek. Napszámok, tanítók, papok, orvosok, ügyvédek, jegyzők, vasutasok, postások, állami, megyei tisztviselők, gazdák, kereskedők, iparosok mind a saját socialis helyzetüket tárgyalják. Vagyis mindenki socialista ma, de csak a maga szempontjából. És csak a napszámos nevezi magát annak. A socialis bajok festésében maholnap souverain lesz az utolsó munkás is. Bizony ebben a levegőben nem nyerhetnek inspiratiót a vallásos költők. Munkáik üvegházi növények.

Meg kell várunk, míg társadalmi válságunk jobbra fordul, míg a tél után tavasz lesz. Akkor magoktól kipattanak a lelkeken a vallásosság rügyei és a berekben megszólalnak a madarak az ispiratio új fuvalmára.

Addig pedig kérje fel a magyar reformált egyház két legjobb héber exegetáját, hogy mint a 150 zsoltárt kritikai szövegből fordítsák le s exegetikai tartalmukkal és rövid kommentárral közöljék a tudomány mai színvonalán. A dicséretre nézve kérje fel az új szövetségi theologia két legkitünőbb magyar művelőjét, — a kik lehetőleg gyakorló lelkészek legyenek, a kik a váltság hittényeinek az életre hatását lekipásztori tapasztalásukból ismerik, — hogy a dicséretre mellé, vagy ha elhagyandó egyik-másik: akkor azok helyébe olyanforma tartalmat adjanak, a minőt a kommentátorok szoktak a bibliai szakaszok kommentálása elé bocsátani. Tehát a tartalom magoknak a szentirók gondolkodásának quintessentiája legyen olyan modorban, mint a bibliai theologia kezeli. Ugyanazért a tartalom mellé az alapigék is feljegyzendők az illető bibliai szakasz és vers jelzése által. Mikor ezek készen vannak: akkor ez alapon legkiválóbb költőit szólítsa fel az egyház a feldolgozásra úgy, hogy a *ma is* szép archaicus szövegekre és a nép nyelvkinésére tekintettel legyenek, a zenei rész hozzáilleszkedésében két legkiválóbb egyházi zeneértők segítségükre lévén Végül hallgassa meg az egyház az egész munkát irodalmi kritikájára nézve a legkiválóbb magyar kritikust is. Így becses munkát fog végezni.

Tiszafüreden, 1904. ápril. 9-én.

Csánky Bénémin,
ev. ref. lelkész.

Észrevételek a „Véleményes Javaslat“-ra.

(Folytatás.)

Az egyetemes énekügyi bizottság a Kálmán Farkas elvét tette magáévá, a próba-énekeskönyvbe, dallamaiba és szövegeibe magyar nemzeti ritmust vitt be, megtartva a dallamok egyházas (choralis) jellegét. Nem önalkotta, minden történelmi és való igazságot nélkülöző theoria után indult, hanem a dallamok előadási módjának meghallgatása után, azt helyesnek ismerve el, — döntött (lásd Tájékozás) és azt az alakzatot fogadta el, „mely édes mienk mindenestől fogva, a népé, mely e formát még fájdalmas jajkiáltásaiban is őrizte a maga kunyhóiban, az első költészeti emlékek bölcső-korától kezdve; ápolta kegyelettel a maga dalaiban, még azokban a szomorú időkben is, midőn a magyart hazájában idegen fegyver, költészeti formáját jövevény ritmikái alakzatok üldözték és pusztították. Az énekeskönyv is a népé, melyet nemcsak énekel, de olvas és recitál s bizony nem jó szívvvel fogadná a legtisztában szökdécselő jambusokat sem, mert azokban nem találhatná fel a nemzeti geniuszszülte ritmusokat, melyeket bár névszerint megmagyarázni, értelmileg boncolni nem képes. de érezni s éreztetni tud, mert élettanuk törvényei, szerkezetük titkai előtte ösztönszerűleg ismeretesek.” (Farkas Lajos. Az énekeskönyv reformja zenészeti szempontból).

Oh bizony a tárgynak egy kis ismerete, egy kis hazafias érzelem szükséges ahhoz, hogy az énekügyi bizottság elvi álláspontját helyesnek tartsuk, midőn a kultuszban a magyar ref. népnek visza akarja adni azt, mit a századok mostoha viszonyai tőle elvettek; és mivel a történelem bizonyossága szerint a protestáns egyházak egyszersmind nemzeti egyházak is lettek, magyar református egyházunknak magyar jellegét ezen a téren is biztosítani akarja, hogy a magyar református ember templomi éneklésében is magyarnak érezze magát s lendületes buzgósággal énekeljen.

* * *

Ezen történelmi bevezetés után nem lesz már most nehéz a „V. J.” igen nagy tájékozatlanságra valló tévedéseit feltüntetni.

1. Az 1877. évi debreceni revideált zsoltárdallam jegyzését s a Sz. Nagy Károly Chorálkönyvében levőt eredeti vagyis francia ritmusának állítja, francia ritmusuaknak gondolt példákra hivatkozva. Világos ebből, hogy a zsoltároknak francia ritmusu hangjegyeit sohasem látta, vagy, ha látta is, nem értette meg. Vegyen elő s nyisson ki egy debreceni, vagy Hornyánszki-féle zsoltárt, melyben a régi hangjegyek (szegletes kották) vannak, keresse ki pl. az 5-ik zsoltárt. Ennek dallamánál látni fogja, hogy ott kétféle hangjegy van, 1. semi brevis, 2. minima. Ne gondolja pedig, hogy ezek esetlegesen váltakoznak egymással, mert ezen hangjegyi jelzéssel a francia ritmus is jelezve van. Ha ezt tudja, összeállíthatja az egész dallam ritmusát. Tehát a mint feltűnt hangjegyekkel közöltük, az első sorban zeneileg véve: daktylus, spondeus, anapaestus, félspendens; a 102-ik zsoltár első sorában; spondeus, proceusmatikus, spondeus; a 90-ik zsoltár első sorában spondeus, daktylus, proceusmaticus, spondeus.

2. Minthogy Sz. Nagy Károly a dallamokat a németek mintájára allabreve ütemezte, mely ütemezés a német jambikus és trochaikus verselésnek és zenének megfelel: a „V. J.” azt gondolja, hogy a francia dallam és szöveg is jambikus és trochaikus. Vegyen elő, ha még eddig nem tette, egy francia és egy német énekeskönyvet, vagy chorálkönyvet, az ott látható kétféle ütemezés egybevetéséből meggyőződhetik, hogy a németek a francia zsoltdallamot átvévén, annak ütembeosztását a maguk nyelve és zenéje sajátosságaihoz képpent alakították át, nem ritmusban ütemezték; és sem a németek, sem Sz. Nagy Károly meg sem álmodták, hogy a német ütemezést valaha egy magyar szakértő francia ütemezésnek állítsa.

3. Az „Uram a töredelmes” dallamát „Goudimel darab”-jának, francia eredetűnek, ritmusának állítja, francia dallamok közzé sorozza. Holott ezen világhírű dallamot köztudomás szerint Hassler Leo német zenész (1564—1612.) szerezte 1601. évben.

4. Egyedül az 1877. évi revidált énekeskönyv hangjegyeiből kiindulva, a „V. J.” egy olyan elméletet kombinált ki, melyen Sz. Nagy Károly csudálkozónak leginkább. Tekintetbe veendő itt is, hogy az eredeti francia dallamok ritmusát nem az 1877. évi énekeskönyv tünteti fel; az újabbkori hangjegyírési általános szabályokat Sz. Nagy Károly betartva, choralis betételénél arra ügyelt, hogy, ha a dallamsor (tétel) elején esonkakezdet volt, ez a dallamsor végével egy egészet tegyen ki; továbbá „mivel a zeneköltészetten nemcsak erősnek, hanem elég súlyosnak is kívánja a dallam véghangját”: arra figyelt, hogy a tételek és az egész dallam végső hangjegyei jó ütemrészben végződjenek. És ime azt, ami hangjegyírési szabály (orthographia), azt a „V. J.” megteszi ritmikai törvénynek. Soha sem gyötörte magát sem Sz. Nagy Károly, sem az, kinek példáját követte, ilyen elmélettel és a szótagszámok páros vagy páratlan voltának kínos számlálgatásával, a mit bizonyít az is, hogy tiszta magyar dallamainkat is a németek mintájára ütemezte. Hát pl. a 8-ik zsoltdár utolsó sora 3 végső hangjegyeire nézve, melyek a többiektől eltérőleg mind kétszer hosszúak, van e megfejtése? Már ezt ugyebár nem lehet beleerősztokolni elméletének korlátai közzé? Ha mindezeket a „V. J.” tekintetbe veszi, lehetetlen be nem látnia, hogy egész elmélete teljesen összeomlott.

5. „A Véleményes javaslat” tévedései ebben érnek tetőpontra: „Az ő általok (t. i. az énekügyi bizottság által) csinált magyaros ritmusnál sokkal értékesebbnek tartjuk azt, amely Magyarország összes gyülekezeteiben históriailag, századok óta kialakult.”

Vegye elő a régi, szegletes hangjegyű énekeskönyvet, mely ma is közkezen forog. Keresse ki ebben a tiszta magyar dallamok hangjegyzéseit. Ezekben jelezve vannak a dallamok ritmusai úgy, amint őseink egykoron énekelték. Csak fel kell rakni az ütemvonalakat s megtalálja a régi magyar dallamokat „a maguk ősi mivoltában” s látni fogja, hogy az énekügyi bizottság nem önalkotta magyaros ritmust, hanem a magyar reformáció őskorából fennmaradt emlékekben már készen levő ritmikus alakzatokat vette át s alkalmazta csaknem mindenütt a dallamok ritmizálásánál. Vegyük fel pl. mi is a 90. zsoltdár dallamának kifogásolt ritmusa alakzatait; feltalálhatók-e azok a mai énekeskönyv tiszta magyar dallamainál?

Az 1. s 4. dallamsor ritmusa megvan a 75. dicséret utolsó, a 63. és 84. dicséret 1, 2, 3. dallamsorában, melynek magyar zenei értelemben (lásd Arany János. A magyar nemzeti versidomról) képlete ez:

— — — | — — | — — — — | — — ; Szöveg 5 + 6.

A 90. Zs. 2. s 3. dallamsorának ritmusa feltalálható a 144. dicséret 1—4. soraiban, melynek képlete ez:

— — — — | — — — — | — — — — ; vagy 1 s 4. sor utolsó üteme: — — — — vagy — — — — ; Szöveg 4 + 4 + 3.

A 90. Zs. 5. s 6. dallamsorának ritmusa feltalálható a 65. dics. 1. s 2. soraiban, a 75. dicséret első s a 76. dicséret 1. s 3. soraiban, magyar zenei értelemben képlete ez:

— — — — | — — — — | — — — — ; Szöveg 5 + 5.

Ezen képletek choralis méretekben a próba-énekeskönyv ütemeit adják s csaknem minden ott előforduló ütemezésre találhatunk példát a tiszta magyar énekek dallamaiban. Hogy pedig ez nem légből kapott állítás, meggyőződhetik, ha Mátray Gábornak a Hoffgreff-féle gyűjteményre alkalmazott megfejtéseit tanulmányozása tárgyává teszi. Ime a „V. J.” ezen az énekügyi bizottság által csináltaknak gondolt ős magyar ritmusnál, értékesebbnek tartja azt az ütemtelen (ritmustalan) ritmust, mely a magyar ref. egyházban a Goudimel s egyéb idegen dallamok és rimes prózák hatására nálunk kialakult.

Legyen bennünk annyi nemzeti erő, mint a németekben van, akkor a németek azon példáját fogjuk követni, hogy miként ők a Goudimel s egyéb idegen dallamokat a német nemzeti ritmusnak megfelelőleg vettek át s éneklék: úgy mi is az idegen dallamokat és régi nemzeti énekeinket edes magyar nemzeti érzelmünknek megfelelő ritmus-alakzatokba öntjük s énekeljük.

De, hogy ez megtörténhessék, szükséges, hogy a dallam és szöveg ritmusa megegyezzen, a ritmikai hibák lehetőleg kikerültesse. Mert „a minő mérvben fog a mai és jövő költői magyar nemzedék eltérni a magyar költészeti mértékek és műformáktól, oly mértékben fog a magyar dal és zeneköltészet is lassanként elnemzetietlenedni s idegen elemekre támaszkodva elsatnyúlni s a kozmopolitizmus ingoványába belesüppedni.” (Abrányi Kornél.) És mi nemcsak a 90. zsoltdárnál, hanem a próba-énekeskönyv minden szövegénél ismerjük a ritmikai hibákat: a „Triász”-ban statisztikailag is feltüntettük, az „Indítványok”-ban jeleztük, hogy „a változatlanul, vagy kevés változtatással átvett régi szövegeken kívül, még a nagyobb átalakításon átment énekek közül is többekben gyakori mind a külső, mind a belső ritmikai hiba, sőt a dallam és szöveg ellentétes ritmizálására is találhatunk példákat.” Ennek oka az, hogy az énekügyi bizottságnak a régi szövegeknél nemcsak a ritmusra, hanem más egyebekre is tekintettel kellett lenni s „inkább revidált énekeskönyvről, mint egy egészen új s a régít teljesen mellőzőről lévén szó, a Gyűjtemény anyaga ily szempontból ítélendő meg.” (Tájékoztás). Mivel azonban a ritmikus hibák akadályozzák, a szöveg ritmustalansága pedig megsemmisíti a dallam ritmikus éneklését, azért kétesnek tartottuk s tartjuk ma is a ritmikus éneklésnek azonnal bekövetkezését. Ebben a tekin-

tetben „az a vigasztaló, hogy az új énekek szövegeiben elenyésző csekély ritmikus hiba fordul elő; minélfogva remélhető, hogy azoknál a nép a ritmikus tagoltságot megérezvén, nemzeti érzéséből kifolyólag, a dallam ritmikus (hangsúlyos) éneklésére önként reá jön,“ mert azt nem kell tanítani, amit érez, ami nála, mint nemzeti kincs letéteményezve van; sőt nekünk is innen kell meríteni, mint Arany János tette.

Azonban mi nem megyünk azon túlzásba, mint „V. J.“, hogy t. i. a mai éneklésmódba, mely choralis jellegű, a nemzeti ritmust átvinni nem lehetne; mert akkor a nemzeti érzés koporsója felett megtört reménnyel állanánk meg. Ha a német, francia, angol a maga choralis éneklésébe a saját nemzeti izlésének megfelelő ritmust beleöntötte, a német még a francia Goudimel dallamokba is: mi is megtehetjük azt, mert nem a choralis éneklés módját akarja az énekügyi bizottság kiirtani, amitől fél a „V. J.“ hanem abba a magyar ritmust akarja beviinni.

(Folyt. köv.)

Szügyi Dániel.

Kremán Sámuel.

KÖZÉLETÜNK.

Tavaszi egyházkerületi közgyűlésünk.

Nyolevankét fő- és százhuszonöt mellékeim alá osztott tárgysorozat feldolgozása várt az egyházkerületi közgyűlésre, mely május hó 25-én reggeli 9 órakor nyílt meg Kiss Aron püspök és gróf Degenfeld József egyh. ker. főgondnok elnöklése alatt. A püspök buzgó imájának elhangzása után a terjedelmes püspöki jelentés felolvasása képezte az első tárgyat, mely jelentés gonddal kiterjeszkedett mindazokra a fontosabb egyházközéleti, tanügyi sőt hazai események felsorolására, a melyek a közgyűlés tagjait akár mint egyházi férfiakat, akár mint honfiakat kiválóbban érdekelték. A kegyelet hangja szólalt meg e jelentésben, midőn Nadányi Miklós debreceni egyházmegyei gondnok, Basa Bálint h.-bagosi lelkész és neje Györy Krisztina halálózásán kívül koszorus irónk dr. Jókai Mór elhunytáról is megemlékezett. Nadányi Miklós hosszas egyházmegyei gondnoki működésének ideje alatt nemcsak a reá bízottakban volt hű, gondos öre egyházmegyéjének, de áldozatkész-ségével a család tradíciójához hiven több ízben gyakorolt jelentékeny jótékonyt; Basa Bálint és neje a kollegiumi tápintézet javára tett 22 ezer koronás, az egyetem részére tett korábbi kétezer s ujabban végrendeletileg hagyományozott 2000 koronás, továbbá a debreceni egyházmegyei lelkészi gyámintézet javára tett huszonötezer koronás alapítványával első helyet biztosítottak maguknak minden jók emlékezetében; igen méltó volt tehát a rólok való megemlékezés s a közgyűlésnek az a határozata, hogy érdemüket a közgyűlési jegyzőkönyv lapján megörökíti a Jókai Mórival együtt, ki — habár a mi egyházkerületünk közügyeinek intézésében tényleg részt nem is vehetett — de miénk is volt ő, akár mint író, akár mint hű kálvinista. Élénk éljenzésben adott örömeink, tiszteletteljes szeretetnek s meleg ragaszkodásának kifejezést a közgyűlés akkor, midőn a jelentésből megértette, hogy immár

ez az egyházkerületi közgyűlés a 25-ik, melyen szeretett agg főpásztorunk mint püspök elnököl. A zsinatról, a Rákóczy hamvai hazaszállítására vonatkozó királyi kegyeletes, legmagasabb intézkedésről, Baksay Sándor püspökké választásáról, és sok számos közéleti mozzanatról emlékezett még meg a terjedelmes jelentés, mely mozzanatok között kiváló helyet foglalt el főgondnokunk ama párját ritkító áldozathozatala, hogy az ő élete sem volt neki drága, sem kedves, csak hogy az Amerikába szakadt hitsorsosainkat a magyarhoni reformált anyaszentegyháznak megtarthassa. Természetes, hogy készséggel fogadta el a közgyűlés a Dávidházy János esperes indítványát, hogy a püspöki jelentés egész terjedelmében bevétessék a jegyzőkönyvbe s az ezer fáradalommal és veszélylyel megküzdött főgondnokunknak hálás köszönetét fejezze ki páratlan munkálkodásáért. A közgyűlés tagjai e hálás elismerésöknek, köszönetöknek sőt csodálatuknak többször megújuló lelkes éljenzéssel siettek kifejezést adni.

A megjelentek számbavétele mellett sajnálattal vette tudomásul a közgyűlés a beérkezett kimentő értesítésből, hogy gróf Tisza István, dr. Hajnal István, dr. Tóth János egyházmegyei gondnokok, Szeremley Sámuel tanácsbíró részint nagy mérvű elfoglaltatás, részint egészségi körülmények következtében nem jelenhetnek meg a gyűlésen.

Thaly Kálmán tanácsbíró indokoltan indítványozza, hogy királyunk ő felségéhez hódoló felirat intéztessék a Rákóczy hamvainak hazaszállítására vonatkozó királyi elhatározásért. György Endre egyh.-megyei gondnok, bár e hódoló felirat intézését az egyetemes magyar reformált egyház képviselőiben az egyetemes konventtől várta, készséggel hozzájárul a Thaly indítványához, s a közgyűlés is egyhangulag ilyen értelemben határozott.

A debreceni egyházközség részéről jelentés érkezett fel az egyházkerületre, hogy egyházi főgondnokul ujjolag Simonffy Imre kir. tanácsost s Debrecen sz. kir. város nyugalmazott polgármesterét választotta meg. Erről a közgyűlés örömmel vett tudomást s egyházi és iskolai közéletünk tevékeny, áldozatkész ösz bajnokát meleg éljenzésben részeltette.

Tudomásul vette a közgyűlés Puky Gyula tanácsbírónak lemondását s buzgó igyekezetü törekvéséről elismeréssel emlékezett meg. Egyben meghagyja, hogy a megürült tanácsbíroságra a gyülekezetek presbyterei szeptember 1-ig adják be szavazataikat. A szavazatok felbontásával az elnökségen kívül Lengyel Imre egyházmegyei gondnok, Kiss Aibert tanácsbíró s a két jegyző bizattak meg, felhatalmazás adatván arra is, hogy a talán szükségessé válható 2-ik szavazás megejtése érdekében olyan határidő kitzzése mellett intézkedjék a küldöttség, hogy a végeredményről a jelentés az öszi egyh. ker. közgyűlés elé eljuthasson.

A gyűlés folyama alatt elrendelhető szavazatok számbavételével Görömbei Péter esperes elnökle alatt Fráter Barna, Szele György Padrah Sándor és Szabó Lajos egyházmegyei képviselők bizattak meg.

A lelkész és tanítóképességi vizsgák eredményéről az illetékes helyről felterjesztett jelentések tudomásul vétettek. Megkeresi azonban közgyűlésünk a konventet, hogy a javító és pótvizsgák tételére december és március hóra eső terminusokat is állapítson meg a lelkészi vizsgatevőkre nézve.

Következett az egyházkerületi pénzügyi bizottság terjedelmes jelentése, részint a hozzá utalt kérdésekben, részint az egyházkerületi 1903. évi pénzügyi számadásnak felülvizsgálata tárgyában. Bár a pénzügyi bizottság javaslatairól lapunkban előzőleg már megemlékeztünk: ki kell egészítenünk az akkori tudósítást annak jelzésével, hogy midőn az egyházkerület által alapítandó egyetemi tanszéki alapjára vonatkozólag a pénzügyi bizottság elnökének indítványa alapján a pénzügyi bizottság a maga javaslatában forrásul első helyen a befolyható adományokat nevezi meg: a kezdeményező főgondnok úr önméltósága indítványának azzal adott kiváló nyomatékot, hogy ezt az adományozást első sorban már ő maga megkezdette 155 k. 36 f., majd 125 k. 36 f. adománynak tényleges befizetésével.

A pénzügyi bizottság javaslatait határozati erőre emelte a közgyűlés, a méltóságos főgondnok urnak pedig az adományozás terén teljesített áldozatkész-ségéért köszönetét nyilvánította.

A Fonciere biztosító-intézet 1903. évi elszámolására vonatkozó jelentés tárgyalásának kapcsán a más intézetenél biztosító egyházak számbavétele alkalmával utasítja a közgyűlés az illető egyházközségeket, hogy midőn az érvényben álló s más intézettel kötött biztosítási szerződés hatálya megszűnik, tűzkárelleni biztosításukat a Fonciere Pesti Biztosító Intézethez helyezték át.

Tárgyalás alá került az esperesi karnak az egységes liturgia létesítése érdekében készített munkálata. A javaslatnak csak a katheizációra tartozó részénél fejlett ki némi vita, mely végeredményében úgy fejeződött be, hogy tulajdonképpen az első felszólaló, Garzó Gyula is egy nézetben van a többi felszólalókkal, a kik Garzó Gyulával együtt nem akarják a kátémagyarozatot synthetika predicatio-vá alakítani, mert az ebben a formájában teljesen meddő fáradozás lesz a lelkészek részéről. Garzó Gyula aggodnik, hogy a bibliamagyarozat leszorítja a kátémagyarozatot. *Széll Kálmán* szerint a népre a kátémagyarozatnak építő és erősítő hatása van; ő jobban szereti a zsoltáros, mint a bibliás népet. Ha a kátémagyarozat valódi hivatásától eltérőleg pattogó beszéd alakjában jelentkezik: nincs semmi hatása. *György Endre* súlyt helyez úgy a bibliamagyarozatra mint a katheizációra. A kontinentális egyházakban most az anyákat, majd a gyermekeket gyűjti össze a lelkész s úgy oktatja őket. Szerinte a kátémagyarozat mellőzhetetlen. *Balogh Ferencz* nézete szerint az egész kontinentalison a magyar kálvinista néphez hasonló zsoltáros nép nincsen. A régi keretek fenn tartandók, mert a kátémagyarozat végtére sem egyéb bibliamagyarozatnál. Ha tehát a délelőtti istentiszteletkor végbe ment a szélesebb mederben folyó prédikáció: délután kövesse azt szűkebb mederben a biblia alapján álló kátémagyarozat. A theologiai akadémia elengedhetlen feladata, hogy theologus növendékeit úgy képezze, hogy tudjanak azok helyes, építő irányu kátémagyarozatokat tartani. Végre is az esperesi kar véleményét, illetve javaslatát az egyházkerületi közgyűlés elfogadta.

Elénk érdeklődés mutatkozott az esperesi karnak a próba-énekeskönyvre tartozó jelentése iránt is. A jelentés elég szomorúan jelzi, hogy mivel sem az aesthetika, sem a költészet fejlődött követelményeivel szemben nem üti meg a próbaénekeskönyv a hozzá méltán fűződő igényeket, bővebb indoklás és

a részletekbe való bocsátkozás nélkül javasolja, hogy használatba ne vétessék a próba-énekeskönyv, hanem azzal az útasítással adassék ki valamely bizottságnak, hogy egyéb hiányok pótlásán kívül az 52 db. katekizmusi éneknek is biztosítson helyet az új énekeskönyvben. Ezekhez a katekizmusi énekhez Soltész László e. ker. tanácsbíró kiválóképpen ragaszkodik s mivel az esperesi kar ez ágazatában az ilyképpen támadt hiányokkal nem emeli ki különösebben: sürgeti a katekizmusi ének beigtatását. Az esperesi kar javaslata a Soltész László indítványával együttesen elfogadásra talált.

Felolvastatott a konventi elnökségnek azon értesítése, melynél fogva a vallás- és közoktatásügyi miniszterium leirata szerint király öfelsége megadta az engedélyt magyar reformált anyaszentegyházunknak az 1904. évben egybehívandó zsinat megtartására. Ezzel kapcsolatban tárgyalás alá vétetett a hódmezővásárhelyi egyházközség indítványa alapján a békésbányai egyházmegyéről felkerült amaz indítvány, hogy tekintettel arra a népességi arányra, mely egyházkerületünkben a többi egyházkerület népességi viszonyával szemben lennáll, az országos zsinaton egyházkerületünk részér: több képviselő hely biztosítsassék az eddiginél. Az indítványt felvilágosító felszólalással dr. Baksa Lajos képviselő részletesen indokolja, jelezvén, hogy míg népesség tekintetében egyházkerületünk 4°-ed részét alkotja a hazai reformátusságnak, addig a zsinati képvisletben csak 1/3-ad részre van korlátozva. A közgyűlés a zsinathoz ilyen értelmű felterjesztést intéz.

(Folyt. köv.)

Dr. Hajnal István békésbányai egyházmegyei gondnok gyűlési megnyitója.

Nagytiszteletű Egyházmegyei Közgyűlés!

Egy hosszan tartott súlyos betegségből alig felépülve jelentem meg egyházmegyénk e mostani közgyűlésén s mindenek előtt hálát adok a jó Istennek azon nagy kegyelméért, mely szerint életemet a válságos helyzet között megtartá s megengedte, hogy ismét üdvözölhessem Egyházmegyénk mélyen tisztelt Közönségét s ezen közgyűlésünket megnyithatom.

Mindenek előtt arra kérem a nagytiszteletű Közgyűlést, kegyeskedjék helybenhagyólag tudomásul venni nagytiszteletű Esperes urral közösen tett azon intézkedésünket, hogy egyházmegyei közgyűlésünket az ország vasuti forgalmának teljes megszűnése folytán elhalasztottuk akkor, midőn senki sem tudhatta, hogy a biztos közlekedés mikor fog helyre állani. Ezen intézkedést táviratilag közölte nagytiszteletű Esperes ur egyházainkkal s tisztársainkkal.

Mielőtt közgyűlési tárgyalásunkat megkezdénék, beszámolok azon nevezetesebb eseményekkel, melyek egyházmegyénk s az egyetemes egyház területén közelebbi közgyűlésünk óta előfordultak. (1903. szept. 16-18). Kevés idő telt el azóta és mégis sok nagy fontosságú dolgok, örvendetesek és szomorúak is történtek azalatt.

Elsősorban azon valóban királyi tetről kell megemlékeznem a tisztelet és hála őszinte igaz érzetével, mely szerint dicsőségesen uralkodó felséges királyunk II. Rákóczy Ferencz hamvainak hazaszállítására iránt intézkedni méltóztatott. Régi vágya tel-

jesült ezáltal a nemzetnek s minden protestáns s minden magyar ember hódoló tisztelettel adózik a nagy, böles, jóságos Királynak, ki ujabban is bizonyosságot tett a felől, hogy együtt érez hűséges magyar népével. Nemzeti küzdelmeink ezen dicső hősének áldott hamvai az édes hazai földben nemcsak a szabadságszeretetet, hanem a király iránti hűséget is fogják ápolni mindenkor, s ha nemzet és király egymást megértve, egymással karöltve, szívvél s lélekkel egybeforva munkálkodik előhaladásán: úgy a jó Isten áldása el nem maradhat s ismét hatalmas és boldog lesz a magyar.

Szívünk legszentebb érzetével kérjük a jó Isten gazdag áldását felséges királyunknak még nagyon hosszúra terjedő drága életére!

Az egyetemes egyházat s a magyar nemzetet felettébb érdekli s kell, hogy nagy örömmel s minden tisztelettel töltse el azon nagy vállalkozás, mely szerint a mi mélyen tisztelt nagyérdemű egyházkerületi főgondnokunk Gróf Degenfeld József ur Amerikába zarándokolt, hogy ottani véreinket s hit-rokonainkat egyházmegyei szervezetbe tömörítve, egyházkerületünkkel, a magyar hazával szorosabb kapcsolatba hozza, illetve nemzetünk számára megtartsa.

Kísérje Isten áldása az ő nemes törekvését. Iránta folyvást táplált tiszteletünket csak fokozta ezen hazafias vállalkozásával!

Egyetemes egyházunkat nagy reménységgel tölti el azon tény, hogy országunk jelenlegi miniszterelnöke a mi egyházkerületünknek régtől fogva vezérlő tagja, a minden ízében lelkes magyar és buzgó kálvinista férfiú az 1-ső miniszterelnök, ki az 1848. évi XX. törvények megvalósítását programjába felvette. Ismerjük őt olyan erélyes kormányférfiúnak, hogy komoly elhatározását megvalósítani nemcsak akarja, de tudja is. Hitfelekezetünk javára, boldogságára irányuló működése számíthat nemcsak halás tiszteletünkre, de készséges támogatásunkra is.

Öröm tölti el az egész protestáns egyház és minden művelt ember szívét, lelkét a felett, hogy a dunamelléki egyházkerület a páratlan műveltségű irót, a nagy tudóst, a nemes lelkületű emberbarátot, az ékesen szóló lelkészt, a kormányzói bölcsességéről és soha nem lankadó tevékenységéről általánosan ismert s mindezeknél fogva az egész ország előtt a legnagyobb tiszteletben álló férfiut Baksay Sándor urat választotta el püspökül. Nagy gyönyörűséggel olvastuk mindnyájan az ő magas szárnyalásu beiktatási beszédjét, különösen annak azon részét, mely a lelkészi állás magas szent hivatását oly csudaszépen, oly elragadóan adja elő. Bár mindnyájan, egyházi és világi férfiak, szívünkbe vésnénk azokat s a szerint élünk minden időben. A midőn szívből üdvözljük a Főtiszteletű Püspök urat magas hivatalában, kérjük a kegyelem Istenének leggazdagabb áldását még nagyon hosszán tartó életére!

Egyházkerületünk ugy hitfelekezeti, mint magyar nemzeti szempontból rendkívül fontos ügy megvalósítását tüzte ki feladatául, midőn 282/1903. számú határozatával bizottságot küldött ki a végből, hogy a Debrecenben felállítandó protestáns egyetem tárgyában a Konvent és országos Zsinat elé terjesztendő munkálatokat, valamint az eszme megvalósítása érdekében foganatosítandó egyházkerületi intézkedéseket és rendelkezéseket javaslatba hozza. Ez ügygyel nekünk is komolyan kell foglalkozni s

minden erőnkkel oda kell hatni, hogy a debreceni protestáns egyetem mielőbb megkezdje áldásos működését.

A felsőborsodi ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezletének azon indítványát, mely szerint a protestáns lelkész törzsfizetése 2400 koronában állapítassék meg, elfogadásra tisztelettel ajánlom s kérem, méltóztassék az elnökséget megbízni, hogy, ha ez ügyben egy országos küldöttség megy az államkormányhoz, abban egyházmegyénk képviseltetése iránt is intézkedjék.

Közelebb térvén egyházmegyénkhez, örömmel jelentem, hogy egyházmegyei főjegyzőül Dr. Baksa Lajos, világi tanácsbíróul Dr. Csató Zsigmond s egyházi jegyzőül Bay József urak elválasztottak s a megtisztelő bizalmat köszönettel elfogadták. Dr. Baksa Lajos ur régi hűséges és fáradhatatlan szolgálója egyházának s egyházmegyénknek, melyet mi csak fokozott tisztelettel és cimezéssel honorálhatunk, de ezt tiszta szívből nyújtjuk neki, azon kérelemmel, hogy eddigi hűséges munkájának áldásaiban ezentulra is részesítse egyházmegyénket. Dr. Csató Zsigmond ur magas hivatalos állása mellett, — midőn készséggel felajánlja szolgálatát egyháza, egyházmegyénk részére, — vallásos érzületéről s emberbaráti nemes lelkületéről tesz újabb tanubizonyosságot. Ő Méltósága teljesen átérzi a LXXXIX. zsoltár 7-ik versében foglaltak igazságát:

„Boldog a nép, amely Istennek örvendez,
Minden dolgát, Uram! ez viszi jó véghez.
Fényes orcád előtt ezek járnak merészen,
És a Te nevedben örvendeznek szüntelen;
Mert nagy dicsőségre őket felmagasztalod,
És jótéteményid rajtok megszorítod.“

Lehet-e nemesebb hivatása egy férfiúnak, mint ily magas szent célért, a vallás és jó erkölcs terjesztéséért munkálkodni.

Tisztelettel üdvözljük körünkben Ő Méltóságát s reményteljes várakozással tekintünk tanácsbírói működése elé.

Bay József urat régtől fogva úgy ismerjük, mint az Ur szőlőjének zajtalan, de fáradhatatlan, hivatott, értékes munkását, ki lelkészi teendőinek példányszerű elvégzése mellett egyházmegyénk ügyeit is hűséggel szolgálta számos alkalommal. Eddigi munkálkodásával méltán kiérdemelte mostani kintüntetését s lelkiismeretes pontosságát s kiváló képessége teljes biztosítékot nyújt jövőendő eredményes működése iránt.

Amidőn szívesen üdvözlöm mind a három tisztársunkat: kérem reájok Istennek áldását!

A vallás-erkölcsi élet egyházmegyénk területén emelkedőben van. Az iskolai oktatás mindenütt kielégítő, több helyen kitűnő eredménnyel folytatatik. A socialis mozgalmak egy pár községben csinaltak ugyan némi zavart és kellemetlenséget is, de alapos remény van arra nézve, hogy a hullámok eszélyes bánásmód mellett le fognak csendesedni s a fejlődéshez, haladáshoz multhatatlanul megkívánható egyetértés, csendesség és jó békesség helyre fog állani.

Nagy elismeréssel említem fel azon tevékenységet, mely szentesi egyházunkban a vallás-erkölcsi élet s népnevelés emelése céljából oly lélekemelő módon s áldásos eredményt ígérőleg folyamatban van. Alig néhány év előtt a szentesi egyházban

folytonos volt a zavar és békétlenség. Hála a vezető férfiak s a kormányzó testület bölcsességének, kik ezen kedvező fordulatot létesítettek. A „Bibliavásárnap” minden egyházunkban kellő ünnepélyességgel s a közönség nagy érdeklődése mellett megtartatott.

Mint öröndetes tény, jelenthetem, hogy Lugoson 1903. November 8-án az önálló református egyház megalakult. December 7-én nagytiszteletű esperes urral együtt presbitéri gyűlést tartottunk ott, melyen a továbbiak iránt intézkedtünk. Intézkedtünk különösen az iránt, hogy ottani hitsorsosaink gyermekei — 83-an — az ágostai hitvallású testvérek lelkésze által a mi hitelveink szerint való vallásoktatásban részesüljenek. A presbitérium, nt. esperes ur és én is felterjesztést intéztünk a Nagyméltóságú Földmivelsügyi Miniszter urhoz egy ottani kincstári épületnek az egyház tulajdonába leendő átboesájtása iránt. Ha ez a kérelem megadatik, a lugosi egyház jövője biztosítva leend.

Templom felavatási ünnepély 4 tartatott egyházmegyénkben, u. m. Füzesgyarmat és Torontálvásárhelyen tetemes költséggel megújított régi templomát s Bodófalva és Igazfalva telepes községek az államkincstár által épített templomukat avatták fel nagy ünnepélyességgel. En a két utóbbi helyen jelenhettem meg. A füzesgyarmati ünnepély egy napon volt a bodófalvaival, a torontálvásárhelyi pedig a debreceni főiskolai igazgató tanács ülésével esett össze. Nagytiszteletű esperes ur Bodófalvát kivéve, mindegyik ünnepélyen megjelenhetett. Nagytiszteletű Papp Imre ur Bodófalván, nagytiszteletű Garzó Gyula ur pedig a többi 3 egyházban ragadták el-gyönyörű egynázi beszédeikkel az ünnepelő közönséget. Az említett telepes községekben jól esett látni azon szeretetteljes érdeklődést, mellyel ugy az államkormány, mint annak hivatalos közegei s a vármegye előkelőségei viseltetnek a szülőföldjüktől messze, idegen nemzetiségek közzé elszármazott véreink iránt.

Hálás köszönettel legyen felemlítve, hogy Darányi Ignác volt földmivelsügyi Miniszter ur igazfalvai egyházunk részére a múlt évre is 600 korona segélyt adományozott.

A mostani Földmivelsügyi Miniszter ur is nagy hálára kötelezte egyházmegyénket azzal, hogy Temesvár mellett, Mosnicán szervezendő református lelkészi állás részére igen tisztességes fizetést biztosított. E tekintetben küldöttségi javaslat lesz ezen közgyűlés elé terjesztve.

Múlt évi október 21-én nagytiszteletű esperes, Garzó Gyula, Dr. Baksa Lajos és Dr. Szegedy Kálmán urakkal jelen voltam a bekési főgymnasiumi új épület felavatási ünnepélyén. Akkor azt hittem, hogy ezen főiskolánk kebelében előfordult visszá dolgok a nagy mű bevégezése feletti öröm hatása alatt ki lesznek egyenlíthetők. Sajnos azonban, hogy ezen iskola ügyével még ezen gyűlésünk alatt foglalkozni kell a bíróságnak.

Csorváson még be sem végződött a lelkész egyik fegyelmi ügye, már másik fegyelmi eljárást kellett ellene megindítani, — melyben a vizsgálat már megtartatott. Ezen ügy is foglalkoztatni fogja a bíróságot.

Fontos tárgya lesz gyűlésünknek a nyugdíj-intézet tárgyában beadott javaslat, mely különben csak elodázza, de nem oldja meg a kérdést, ami-

ben a mostani körülmények között — t. i. hogy a zsinat, küszöbön van — teljesen igaza is van.

Őszinte részvétellel említem fel Técsy József szeghalmi lelkész s Nagy Károly világi tanácsbíró urak elhunytát. Técsy József urtól, tekintve ifjú korát s jeles tulajdonságait, még sok áldásos munkát várhatott egyházunk s ezért méltán kesergünk elvesztése felett. Nagy Károly ur megérett gabona volt, főül a bibliai életkor határán. O nagy tudással, igaz kálvinista hittel, sok buzgósággal szolgálta csaknem élete végéig egyházát s egyházmegyénket. Kegyeletes tiszteletünk virraszt mind a két hű munkás sirja felett!

A múlt év november 24-én tartott egyházkerületi közgyűlés alkalmával, a gyűlési tagok jelenlétében lepleztük le szeretett barátunk és volt nagyérdemű esperesünk Szabó János urnak közadakozásból készült diszes siremlékét a debreceni Kossuth-utcai temetőben, mely alkalommal nagytiszteletű esperes ur magasztos imája s Garzó Gyula nagytiszteletű ur remek gyászbeszéde láthatólag igen mély hatást tett a jelen volt nagy és előkelő közönség minden tagjára. Ezen gyászünnepély felevenítette ugyan szívünk fájdalmát, de alkalomul szolgált arra is, hogy bizonyosságot tegyünk azon jelesünk iránt érzett hálánk s tiszteletünkről.

Mint öröndetes eseményt, jelentem, hogy Szenthelénára tiszteletes Bodnár Lajos ur, Szeghalomra pedig tiszteletes Csánki Beniamin ur meghívás útján választattak el lelkészül. Lehetetlen nem öröndeni a meghívás útján való lelkészválasztás felett, mely rendesen nem jár olyan izgalommal, mint ahol több a pályázó s a hivatalába belépő lelkészeknek nem azon kell kezdeni teendőjét, hogy az ellenpártiakat a maga részére megnyerje, hanem azonnal megindít hatja egyház-építési munkáját. Ezen két esetben főleg az öröndetes, hogy mind a két megválasztott tiszteletes ur igen jeles képsettégű férfiu, aki méltó tagja leend kitűnő lelkészkarunknak.

Szeretettel üdvözljük őket körünkben.

Azon bizottság, mely egyházmegyénk felosztása tárgyában javaslatlételre van kiküldve, még nem készítette el munkáját, — de az őszi közgyűlésre be fogja azt terjeszteni. Az egységes liturgia tárgyában adandó vélemény egyik igen fontos ügye lesz közgyűlésünknek. (Lásd 23-ik körlevél).

Nagytiszteletű esperes urnak 24. számú körleveléhez van mellékelve főtiszteletű püspök ur esdő szózata, a debreceni főiskolai tápintézet segélyezése iránt.

Ezen nemes célt e helyről én is ajánlom egyházaink pártoló kegyeibe.

Ezek után ismételve üdvözlőlvén ugy magam, mint nagytiszteletű esperes ur nevében a közgyűlés mélyen tisztelt tagjait: a közgyűlést megnyitottnak nyilvánítom.

A máramaros-ugocsai ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A máramaros ugoesai ev. ref. egyházmegye f. hó 9-én tartotta meg rendes tavaszi közgyűlését Máramarosszigeten, György Endre, londoni közgazdasági attasé, egyh.-megyei gondnok és Szikszay Zoltán máramarosszigeti lelkész, esperes elnökléte alatt.

A gyűlés előtti istenitiszteleten Kelemen Ferenc máramarosszigeti ref. főgymnasiumi tanár, okl

lelkész kért emelkedett hangú imában áldást az összesereglett gyűléstagokra. Majd a városi „Vigadó” dísztermébe átvonulva d. e. 10 órakor megkezdődött a gyűlés Szikszay esperes költői lendületű imájával. Az erkélyeken nagyszámu érdeklődő közönség foglalt helyet, köztük a vármegye főispánja, br. Perényi Zsigmond, id. Várady Gábor, az egyházmegye egykori gondnoka, stb., az alispán, Szabó Sándor, táviratilag üdvözölte az elnökséget. Meleghangú üdvözlét küldött gróf Teleky Gyula egyh.-megyei tanácsbíró is, aki távolmaradását levélben mentette ki. Az imádság után György Endre világi elnök általános érdeklődés közben emelkedett szólásra. Nagyszabású megnyitó beszéde jelentőségében kiemelkedett a rendes egyházmegyei gyűlések keretéből. Beszéde elején Jókai Mórt parentálta el, meleg szavakkal méltatván Jókainak egyházi szereplését s azokat a nagy szolgálatokat, melyeket műveiben a református karakter rokonszenves kidomborításával a magyar ref. egyháznak tett. Megemlékezett a megnyitó a napokban elhunyt Nadányi Miklósról, a debreceni egyházmegye gondnokáról is. Örömmel szólt a szigeti jogakadémia fejlődéséről, abból az alkalomból, hogy a vármegye milleniumi tanszéke immár a megvalósulás küszöbén áll. Ezzel kapcsolatban a vármegyének az egyházmegye köszönetét tolmácsolta. De beszédjének kiemelkedő része az volt, melyben elmondta, milyen benyomásokat tett reá a britt- és külföldi biblia-terjesztő társaság Londonban tartott jubiláris nagy gyűlése, mely ünnepélyen ő, mint konventi tag, Duka Tivadarral együtt a magyar református egyház egyetemét képviselte. Festi azt az imponáló erőt, mely e gyűlésben tükröződött, s a bibliai alapon álló protestáns világ hatalmas szellemi-erköles erejét. E keretbe beállítva, a magyar ref. egyházat gyöngének, enerválnak látja. A biblia megifjító hatását gyönyörű képekkel illusztrálva kifejezi abbéli reménységét, hogy a biblia kultusza hazánkban terjedni fog s üdvös ujjászűletés vezet. Rokonszenves, lelkes tüntetéssel köszönte meg a gyűlés gondnokának eszmedus beszédét, s jegyzőkönyvében kinyomatni elhatározta.

Az esperesi jelentés, mely az idén is szokott gonddal volt szerkesztve, megemlékezik a tanítói kar erősödéséről, a tanítók részére folyósított korpótlékokról; felemlíti, hogy a földmivelésügyi miniszter a gyümölcsenyésztés terén szerzett kiváló érdemeiért, Kisfaludy Ferencz técsői tanítót 600 korona jutalomban részesítette. A személyi változások közül érdekes az, hogy Dömény Zoltán volt gyulai lelkész kiment Amerikába, ahol Pennsylvánia államban nyert egy körlelkézséget, mely Sharon, Shrapvill és New-Castle városokra terjed ki. A tivadari parochiára Kálmán Béla volt esermői (a nagyszalontai egyházmegye) lelkész választatott meg, aki már a közgyűlésre is eljött. Az esperesi jelentés tudomásul vétetvén, a nevezett új lelkész az egyházmegye kebelébe felvételre.

A különböző pénztárak megvizsgálásáról szóló jelentéseket hallgatta meg ezután a közgyűlés, melyeket dr. Kun Béla világi és Biky Ferencz egyházi főjegyzők referáltak el nagy alaposággal. A gyámpénztár kezelése alól Sárkány lelkész, lemondó kérése folytán, felmentetett s helyébe ideiglenesen Konez Sándor tekeházi lelkész választatott meg. Más választások is voltak: így az egyházmegye tanítói kara képviselőjéül Bartha János szigeti tanító megválasz-

tását notificálta a közgyűlés; a tanügyi bizottságban megüresedett helyre dr. Gergely György jogtanár, e.-m. vil. aljegyző választatott meg. Egyházkerületi képviselőkké választattak Biró Lajos nagyszöllősi lelkész, dr. Tóth Jenő világi tanácsbíró; póttagokká Biky Ferencz lelkész és Szegedy Gyula tanácsbíró. Megalakították az egyházkerület felhívása folytán az egyetemi bizottságot is, amely a debreceni ref. egyetem létesítésének eszméjét propagálni van hivatva. Az államsegély kiosztó bizottság ugyanaz maradt, mint az előző évben.

E tárgyhoz dr. Tóth Jenő azt indítványozta, hogy a rendes államsegélyből jövőre csak a szűkösödő egyházakat segítsék, mivel a lelkészek és tanítók — az összeg csekélysége és elaprózása folytán jelentékenyebb segílyt csakugyan nem kaphatnak, az egyházközségek pedig nagyon is rászorulnak minden segítségre, hiszen az egyházi adók és más szolgáltatások a legtöbb községben az állami adók nagyságát is meghaladják. E szegénység hangzott ki a tanügyi bizottság jelentéséből is, amely konstatalta, hogy az iskolák felszerelése rendkívül hiányos, úgy, hogy e téren is kénytelenek lesznek az állam segítségét kérni. Ugyancsak a szegénységet jelzi, hogy több egyház jelentette be, miszerint düledező temploma restaurálhatása végett országos könyöradomány-gyűjtést kíván igénybe venni. Ezután a közgyűlés a felsőborsodi e. m. köriratát tárgyalta, melyben az az indítvány foglaltatik, hogy az államtól a lelkészi fizetéseknek 2400 koronás minimumra való kiegészítését kérjék. Az egyh.-megye ez óhajhoz való csatlakozását jelentette ki.

Ezután sok tisztán helyi érdekű ügy tárgyalatott. Birtokcserék, adásvételi szerződések egész sorát s egy pár panaszt referáltak a jegyzők. Azonban örvendetes jelentés is akadt ezek közt. — pl. a tarackózi leányegyház templomépítési tervénél az, hogy Rétyi Mihály orsz.-gyűl. képviselő egy megfelelő telket adományozott. Megköszönték. Elég szépen jellemzi a szegény hivek áldozatkészségét az is, hogy a biblia vasárnapján az angol társaság jubiláris alapja javára rendezett perselygyűjtések eredménye 145 kor. 45 fill. volt.

Bőven megokolt terjedelmes javaslatokat tett ezután Bihary Lajos egyházi aljegyző a liturgiális egység szőnyegen forgó kérdésében, ugyszintén az új énekeskönyv tervezetének elfogadása tárgyában. Az egyházmegye ennek alapján kimondotta, hogy a liturgia egységesítését elvileg helyesli. Kívánatosnak tartja megszüntetni azt a sok helyi szokást, mely az egyházi szertartások egyikét-másikat egészen kiforgatja eredeti jellegéből. A részletekre nézve véglegesen állást nem foglalt a gyűlés, megvárni kívánja a konventi tervezet elkészültét s majd azt fogja annak idején tüzetesen tárgyalni. A máramarosi és ugoecsi helyi szokásokkal is foglalkozó, az adatok egész halmazát összehordó előadói munkálatot pedig a kerülethez felterjesztvén az egyházmegye, a conventi és zsinati liturgiális bizottság rendelkezésére bocsátja, Bihary aljegyzőnek fáradozásáért pedig köszönetet szavaz. Ugyancsak az ő referálása alapján kimondja a gyűlés, hogy az új énekeskönyv-tervezet facultativ életbeléptetését ajánlja, hogy egy évi használat alapján lehessen arról helyes kritikát mondani. Érdekes volt, hogy a zenei részét a felszólalók általában sikerültnek mondták, különösen Sárkány L. lelkész, ki részletes bírálatot

nyújtott be, — míg a verstechnika tekintetében mindenesetre szép szöveg ellen igen erős kifogások hallatszottak, különösen oly irányban, hogy azok nem elég biblikus szelleműek s e tekintetben a régi zsol-tárok és dicséretesek jobbak.

Utolsó tárgyként a jövő gyűlés helyéül Nagyszöllöst jelölte meg az egyházmegye. A gyűlést az elnökök azzal zárták be, hogy megköszönték a városnak a Vigadó-diszterme átengedését s a szigeti ref. társadalomnak a szíves fogadtatást és érdeklődést.

A közgyűléssel kapcsolatosan egyházi bírósági gyűlés is volt, mindössze két peres ügygyel, melyet közmegelegedéssel intézett el a tanácsbírói kar.

Dr. G. Gy.

IRODALOM.

A hit temploma. (Uj folyam.) I. kötet. Egyházi beszédek. Részben Spurgeon, Decoppet, Talmage nyomán írta *Könyves Tóth Kálmán*. Budapest, 1904. Kiadja Kókai Lajos. Ara 3 kor.

Több héttel ezelőtt röviden jeleztük már a debreceni ev. ref. egyházközség költői lelkű, fényes nevű lelkészének *Könyves Tóth Kálmán*nak e legújabb műve megjelenését. De már akkor éreztük s illetékes helyen jeleztük is, hogy *Könyves Tóth Kálmán* műve snkkal többet érdemel tőlünk, mint egyszerűen rövid jelzést, tehát bejelentettük e becses lap tisztelt szerkesztőjének, hogy teljesen részletes ismertetést fogunk arról adni. Imé most beváltjuk ígérletünket.

Mindenekelőtt elismerést kell szavaznunk a derék Kókai Lajosnak a hazai protestáns irodalom e minden áldozatra kész buzgó terjesztőjének, ki a szerző után első sorban tette lehetővé reánk nézve, hogy újra találkozunk a „Hit temploma” kedves egyházi beszédeivel, hogy újra bepillantathatunk egy munkás író lelki világának gazdag kincstárába.

Könyves Tóth Kálmán ez új folyamot hat kötetre tervezi, s mint a fentadott címből látható, e kötetben részint eredeti, részint idegen szerzők nyomán készített egyházi beszédekkel találkozunk. A tisztelt szerző felhív azonban mindenkit, hogy hasonlítsa össze e beszédeket azzal a forrással, melyből vétettek s meggyőződhetik arról, hogy legtöbb esetben csakis a felosztást s egyes eszméket vette át. Egész részeket teljesen önállóan készített, úgy, hogy ezek is magukon viselik az egyéniség bélyegét. Csak a vázlat más, de a fölépítés teljesen eredeti. Azokat a remek műveket ő teljesen magyarossá igyekezett átalakítani. Arra törekedett, hogy beszédeiben, evangéliumi alapon, a keresztyén élet tökéletesedése legyen a fő irányelv. Külső szerkezetét illetőleg nagy súlyt fektetett arra, hogy a gyülekezet minden tagja fölfoghassa, megérthesse, s egyúttal átérzhesse Isten ígétjét.

E kötetben 23 ünnepi, alkalmi s közönséges egyházi beszédet közöl a szerző és pedig eredetiek a 4., 8., 10., 11., 12., 13., 16., 17., 22., 23.; Spurgeon után valók az 1., 2., 6. Talmage után valók a 3., 7., 9., 14., 15., 18., 21. Guiot után való az 5. Decoppet után valók a 19. 20. számok alatti egyházi beszédek, vagyis e kötetben 10 eredeti és 13, idegen szerző után dolgozott beszéd található, a mi mindenesetre kü-

lönbözik a tartalomjegyzéknek adataitól, a mely szerint K. T. K.-nak 19 eredeti egyházi beszéde volna e kötetben és így csak négyet vett volna idegen szerzőktől.

Vegyük föl már egymásután való sorban e beszédeket, s mindeniket szövege, dispositiója, általában külső beosztása szerint ismertessük meg; benső tartalmukat, lelköket ezek után tüntetvén majd elő.

Az 1. és 2. szám alatti adventi beszédek „*János és Heródes*” cím alatt Márk VI. 20. alapján készültek. Az 1. beszédben nem annyira Jánosról, mint inkább Heródesről elmélkedik a szerző, előtűntetvén e király jellemének fényoldalait és árnyfoltjait. A 2. beszédben is csak inkább ő vele foglalkozik, mint a ki nem szeretete az egyszerű János Urát és Mesterét; nem becsülte teljes szívéből az igazságot és erényt; nem kedvelte Isten ígétit; nem járt János tanácsain; s megfosztá életétől azt az ige hirdetőt, a kit félt és becsült. E képek keretében aztán tündöklő világosságban áll előttünk Isten embere, János is.

A 3. ó-év utolsó vasárnapján mondandó egyházi beszédnek címe: „*Elmúlik e világ ábrázata*” s szövege: I. Kor. VII. 31. Elmúlnak nevezetesen az ezelőtt élt tekintélyes családok; elmúlnak alkotásaik; elmúlnak a hatalmas világvárosok; elmúlnak a földi hatalmasságok, sőt elmúlik ez a mi földünk is.

A 4. és 5. egyházi beszédeket szerző „*Az egy tal lensé*” cím alatt, mint farsangi beszédeket I. Móz. XXV. 29—34. alapján építette föl, tárgyalván Ézsau-nak eljárását 1-ször is teljes általánosságban, aztán kidomborítván 2-szor az itt feltűnő egyes jellemvonásokat, 3-szor a szigorú vizsgálat közben részrehajlatlan alkalmazást tétetvén kivel-kivel köztünk, nemcsak ösmerőseire, de kedves önmagára is, hogy így 4-szer az itten nyerendő lelki eledel többet érjen a világ legfűszeresebb étkeinél is. Ezen dispositiót aztán meglehetősen szokatlanul úgy tárgyalja a szerző, hogy annak első részét a 4. a 3. utolsót pedig az 5. szám alatti egyházi beszédben dolgozza fel.

Bőjti egyházi beszéd következik ezután „*Mit álmodott Píátus felesége?*” cím alatt Máté XXVII. 19. alapján, az 1-ső részben megmagyarázván az aggódó feleség álmának jelentőségét, a 2-ikban pedig megvizsgálván, micsoda hatással volt ez Píátus elhatározására?

A 7. számú nagypénteki egyházi beszéd „*A kereszt alatt*” címmel Máté XXVII. 36. és Lukács XXIII. 32—34. alapján a kereszt körül csoportosult egyéneket jellemzi, t. i. azokat, a kiket oda ellenséges indulat vezetett, továbbá azokat, kiket a részvét, szeretet érzete hívott el a nagy temetésre.

Husvétli egyházi beszéd következik ezután „*Az élő-halottak*” címmel, Eféz. V. 14. alapján azokról beszélvén, kik látszólag élnek ugyan, de voltaképen mégis halottak.

„*A legszebb kert*” a címe az ezután következő tavaszi egyházi beszédnek Enekek éneke IV. 16. alapján, melyben a mi Idvezítő Urunk egyházát festi igazán fölséges képekben, mint a legremekebbül alkotott és gondozott kertet.

A 10. és 11. számok alatti, nyáron tartandó egyházi beszédek Péld. VI. 6. alapján „*A hangya és az ember*” címet viselnek, úgy tüntetvén föl a hangyát, e kicsiny prédikátort, mint a mely 1-ször ki-

tartó munkásságra ösztönöz; 2-szor egymás iránti szeretetre buzdít; 3-szor becsületességre tanít; 4-szer megerősíti szívünkben a Gondviselőbe helyezett bizodalmat. Itt nincs meg a két beszéd n a symmetria, mert az első beszéd a felosztásnak csak első gondolatával foglalkozik, míg a második már annak három gondolatát tárgyalja le, holott a két beszéd külsőleg csaknem teljesen egyforma hosszúságú. Az ilyen beszédekről mondjuk azt, hogy nincsen meg bennök a belső symmetria.

A 12. alatti, nyáron tartandó egyházi beszéd, „A méhek“ Bir. XIV. 8. alapján készült, keresvén a méhek életmódjából s munkásságukból nyilvánosan olvasható erkölcsi igazságokat, hogy azok édesítsék meg számunkra ezt az életet.

„Minél vagytok drágábbak“ a címe a következő nyári, Luk. XII. 6., 7. alapján készült beszédnek, mely arról szól, hogy miképen taníthat meg bennünket az isteni gondviselés imádsására a kicsiny veréb 1-ször élleme beszerzése által? 2-szor mire oktathat bennünket annak sajtáságos életmódja és 3-szor rendeltetése?

„Föl, az ég felé“ a címe a 14. szám alatti őszi egyházi beszédnek Jerém. VIII. 7. alapján. Ez is a szárnyas állatokról, a költöző madarakról szól, felhíván ezeket: „hadd tanuljunk meg tőletek 1-ször dicsőíteni énekben a világ Urát; 2-szor mondjátok meg nekünk, hová igyekezzünk; 3-szor a reánk váró útra minő előkészületeket tegyünk; 4-szer kiknek társaságában kell utaznunk?”

Őszi beszédek még a 15., 16., 17. szám alattiak is. A 15. szám alatti címe „Mi t a fák levele“ s szövege Ézs. LXIV. 6., melyben kézbevesz a szerző egy párt a fákról lehulló levelekből s elolvassa, a mire azok tanítanak. Mondhatjuk, hogy azokról az immár meghalt kicsiny levelekről is főséges dolgokat tud a szerző leolvasni.

A 16. és 17. számok alatti beszédek Gal. V. 22. alapján „A lélek gyümölcsei“ nagy eszméjével foglalkoznak, és pedig a 16. szám alatti a szeretetet, az örömet, a békességet, a béketűrést, a 17. alatti a kegyelmességet, a jóságot, a hitet, az alázatosságot, a mértékletességet tüntetvén föl a lélek gyümölcsei gyanánt.

(Folyt. köv.)

Csiky Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A harmadik egyetem.** *Kassa* város előkelő férfiai, élükön *Takács Menyhért* jászói nagy préposttal a múlt héten tisztelegtek dr. *Berzeviczy* közoktatási miniszter előtt és a maguk számára reklamáltak a tervezett új egyetemet. A miniszter barátságosan fogadta a felvidéki nagy magyar város küldöttségét és megígérte, hogy megfogja őket személyesen is látogatni. De mondott a miniszter mást is. Azt nevezetesen, hogy a harmadik egyetem ügyét elsőrangú fontos szükségletnek tartja s hogy az új egyetemet a versenyző városok közül, (szerinte

Pozsony és Kassa jöhetnek szóba) az fogja megkapni, a melyik ez ügyben a legnagyobb tevékenységet fogja kifejteni és a legtöbb áldozat meghozására hajlandó. Bizonyos szegyenkezéssel regisztráljuk e fontos nyilatkozatot. Nem találjuk helyesnek, hogy ez a nagy nemzeti ügy egyszerűen licitációra bocsáttatik. De ez még hagyján. Nagyobb az, hogy a harmadik egyetem ügyét elsőben *Debrecen* vetette felszínre s annak megvalósítására az ös kollégium, a hires város, a messzire kiterjedő Tiszántúli egyházkerület vezérférfiai egyesültek. Még több is történt. Az 1892. budapesti zsinaton a magyarországi összes reformátusok egyeteme jelentette ki azt „elsőrangú közszükségnek“, és az eszme megvalósítása mégis elmaradt s dacára a másfélmilliónyi koronára tehető nagy lelkesedéssel összehordott egyetemi alapítványoknak, a harmadik egyetemről *Debrecen* megemlézése nélkül is lehet beszélni. És ha hagyjuk, tenni is fognak. Itt az idő hát nekünk is mozgolódnia, a megtett lépésekről beszámolni és újabb áldozatokra buzdítani: a város, az egyház, a kerület, a megye vezéreit újabb akciók kezdeményezésére sarkalni. A mi eddig történt, hogy nevezetesen *Debrecen* városa 2 új tanszéki alapítványt folyósított, hogy a kerület 1 új tanszéket alapított, hogy az adományok újra megindultak s a társadalom maga is mozog, mind biztató jelek. De ezeknél több is történhetett volna. Hajdú vármegye, a *Debrecen* s vidéki pénzvállalatok kilátásba helyezett tanszék alapítványai még mindig késnek. A debreceni fényes ref. egyház tanszéki alapítványa nem folyósítatott. A közös protestáns bizottság nem tárgyalta az egyetem ügyét. Az egyházmegyék is lassan mozdultak. De legalább megmozdultak és főképen meg az egyházkerület, hol az egyetem ügyét *Dégenfeld József* gróf a főgondnok vette kezébe. Az újabb fejleményekre való tekintettel a kerület és a város vezetőinek egyetértő tanácskozására és erélyes akciójára van szükség. Azután meg a közönség le kes támogatására, a mely a mi részünkről sem fog elmaradni. A debreceni egyetem ügye, a magyarság ügye, életrevalóságunk erőpróbája; létérdek, a legmagasabb eszme, mely a mi látóhatárunkon az unio mellett felmerült. Megvalósítása napirenden van [került] s mig ténnyé nem válik, nekünk nem szabad más célok felé csapongani. Minden léleknek ez eszmével kell megtelni egészen. Minden szemnek erre kell irányulnia, minden erőnek erre a pontra kell gyűlnie. Hinni kell benne mélységes hittel és akként cselekedni. És meg lesz bizonynyal.

— **Adományok.** Lapunk más helyén, az egyházkerületi közgyűlési tudósításban, megemlékeztünk

már arról, hogy néhai *Basa Bálint* s neje *György Krisztina* a már régebben befizetett 2000 koronás egyetemi alapítványukhoz végrendeletileg újabb 2000 koronát hagyományoztak. Ezenkívül még a következő jótékony célú hagyományokat tették: a debreceni ev. ref. felsőleányiskola internátusára 2000 k., a főiskolai theologusok segélyező egyesületének 2000 k., a kisujszállási ev. ref. főgymnasium internátusának 2000 k., a hajdubagosi szegényeknek alapítvány képpen 4000 koronát. És így az egyszerű kálvinista lelkész család a többi alapítványokkal együtt összesen hatvanegyezer koronát áldozott a jótékonyág oltárán. A jótékonyágnak eme szép gyakorlása után méltán tesszük az elismerés koszorúját a boldogult hagyományozók sírjára.

— **Tanárválasztás.** Az egyházkerület mostani ülésezése alatt a következő tanárokat választotta meg a debreceni kollégiumhoz: a jogi tanszékre *Tóth Lajost*; a főgymn. phisikai tanszékre *Nyáry Bélát*. Mindakét erőt a legigazabb nyereségnek tartjuk főiskolánkra nézve. Itt említjük meg röviden azt is, hogy főgymnasiumi igazgatóul a következő 6 éves ciklusra *Karay Sándor* választott meg. Sok szerencsét úgy a választáshoz mint a megválasztottnak!

— **Magyarországi ev. ref. egyházunk egy külföldi lapban.** Csiky Lajos debreceni theol. akadémiai dékán, egy „Saint Andrew” cím alatt Edinburghban megjelenő, „a vallásos gondolkodás és társadalmi haladás” érdekeinek előmozdítására szolgáló s nagy elterjedtségnek örvendő skót egyházi lap hasábjain hosszabb cikket tett közze „A magyarországi református egyház igényei” címmel, melyet, a mint tudjuk, még egy másik cikke is fog ugyanott követni. E cikkében ismerteti Csiky a magyar ev. ref. egyház történetének legfontosabb mozzanatait; iskolai ügyének múlt és jelen állását; ez iskolák statisztikáját, s szól az egyháznak arról a nagy törekvéséről, hogy Debrecenben református egyetemet állíthasson.

— **Békéltető-bizottságok sztrájk esetén.** A kereskedelemügyi minisztérium leiratot intézett a székesfehérváros hatóságához s az összes másodfoku iparhatóságokhoz, a békéltető-bizottságoknak sztrájk esetén való összeállítása tárgyában. Ertesült ugyanis, hogy a békéltető eljárásnál a munkásviszonyokon kívülálló egyének is részt vesznek, akiknek az ilyen megbízatását még az iparhatóságok is elfogadják. Pedig az ipartörvény szerint, az ipartestület békéltető-bizottságának hat iparosból és hat segédből kell állnia, míg, ha az illető iparág, amelyben a munkát megszüntették, nem tartozik ipartestületbe, a békéltető-bizottság az illető iparág önálló munkaadói és segédei részéről külön-külön választott hat iparosból és hat segédből áll. Felhívja annél fogva e minisztérium az összes másodfoku iparhatóságokat, hogy a területén levő elsőfokú iparhatóságokat figyelmeztesse erre s utasítsa a hatóságokat, hogy a békéltető-bizottságba kerülő munkaadók **mindig kizárólag valószínű munkaadók és segédek, vagy munkások legyenek.**

— **Az új norvég miniszterium** tagjai közt van egy *Hang* nevű, kinek atyja pap volt. *Hang* jelenleg vallás- és közoktatásügyi miniszter, holott atyját, mivel az utazó predikátorok intézményét szervezte, több évi fogsággal súlytották annak idején.

De mivel még akkor az eszme nem érett meg, a korát megelőző apostolt bebörtönözték, s ime bizonyos idő múlva már a fia vallás- és közoktatásügyi miniszter lehetett. Ma már az utazó predikátorok intézménye megvalósult és áldásos következményei nyilvánvalókká lettek és így az eszme apostolának a fiát sem kell alkalmatlannak tartani éppen arra, hogy vallás és közoktatásügyi miniszter lehessen. Hány példát idézhetnénk nálunk is arra, hogy új eszmék hirdetőit eszméikkel együtt lehetetlenné tett a félrevezetett közvélemény, melyet hatalmukban tartottak azok, kik az új eszméktől önző érdekeik megóvása végett visszariadtak!

— **Sajtóhiba.** A 323. lapon az első hasábon alulról a 8-ik sorban a 19-ik *szóltár* helyett a 18-ik *szóltár* olvasandó. A 2-ik hasábon alulról a 17-ik sorban „szent” helyett „tesz”. A 324 ik lapon az első hasábon alulról a 4. sorban „hegyeket” helyett „titeket.”

— **X. Pius** nagyon eredeti személyiség, kinek több tette arra vall, hogy lehetőleg függetlenül szert intézkedni. Az eddigi pápák egy rendszer áldozatai voltak, mely nem engedte meg nekik, hogy emberek legyenek. Eddig a pápa mindig egyedül étkezett, az új pápa azonban ezt nagyon unalmasnak találta és bizonyos számú barátjával együtt szokott étkezni, amit hallatlan eset képpen emlegetnek a régi rendszer hívei, s bizonyára nem szívesen látják, hogy a pápa ember is akar lenni és csak azután egy lelketlen rendszer szolgálja.

— **A belga protestánsok** ébredését sok jel mutatja, melyek közé tartozik az is, hogy hozzá kezdenek történelmi multjok rendszeres kutatásához. Mindenesetre nagy jelentőségű eseménynek tekintendő, hogy f. évi jan. 14-én a belga protestáns történelmi társulatot megalakították. Példát vehetnénk róla mi magyar reformátusok is. Bár a Protestáns Irodalmi Társaság munkásságának egyik tekintélyes része a történelmi adatok gyűjtésében áll, mégis úgy tetszik nekünk, hogy egy magyar protestáns történelmi társaság ennek a feladatnak jobban megfelelne, miután ez a társaság rendszeres munkához fogván, tevékenységét ebben az irányban jobban kifejthetné és nem történnék meg az, ami nem régen megesett, hogy a magyar reformáció emlékeit a katolikus irányú Szent István társulat adta ki, természetesen nem a mi igazaink védelmére.

— **A felebaráti szeretet** mivoltát ügyesen szemléltette és magyarázta meg egyik francia pap az ó-év utolsó napján a st.-denisi szegényeknek. Összegyűjtven ugyanis 240 nyomorgó embert, az evangélium alapján kifejtette előttük, hogy Krisztus módon értette a felebaráti szeretet, majd ének és ima után megvendégelte őket, távozásuk alkalmával pedig mindeniknek egy protestáns almanachot adott kezébe, melyet bizonyára kegyelettel fognak megőrizni ezek az emberek, s annak tanításait is beveszik, miután a felebaráti szeretet mivoltát tényekből értették meg.

— **Uj orgona.** Nyomár község (Borsod megye) ev. ref. temploma részére szükséges új orgona készítését az egyháztanács Országih Sándor rákospalotai hírneves orgonagyáros cégre bizta. A szerződés meg is kötött, mely szerint az orgona a legújabb csőrendszer szerint készül és már f. évi július hó 31-én a használatnak át lesz adva. Örömmel üdvözljük az egyháztanácsot, hogy az orgona készítését ily szakavatott és minden tekintetben megbízható cégre bizta.

HALÁLOZÁS.

E lap olvasói előtt ismeretes az a szakértelem, melylyel Kremán Sámuel („Trias“ egyik tagja!) az új énekeskönyv egyes zenei kérdéseiben olyan tekintélyre emelkedett. Hiszen egy dolgozat most is folyik lapunkban, melynek egyik szerzője éppen Kremán Sámuel. Ez a férfiú ma már nincs! Elvesztettük őt s haláláról a következő gyászjelentést vetjük: A dévaványai ev. ref. egyház fájdalmas és kegyeletes érzelmek között jelenti *Kremán Sámuel* szeretett orgonista-kántorának, az egyház 35 éven át hű és pontos hivatalnokának 1904. év május 26-án életének 55-ik évében rövid szenvedés után történt csendes elhunytát. Az idvezültnek meghült tetemei folyó hó 27-ikén, délután 4 órakor fognak temetői nyugalomra helyeztetni. Az igaznak emlékezete áldott! *Az egyháztanács.*

Tartalomjegyzék: A népoktatási törvénytervezet. Eröss Lajos. — Vélemény. Csánky Bénéiamin. — Észrevételek a „Véleményes Javaslat“-ra. Szügyi Dániel. Kremán Sámuel. — Közéletünk: Tavasz egyházkerületi közgyűlésünk. — Dr. Hajnal István békésháti egyházmegyei gondnok gyűlési megnyitója. — A máramaros-ugocsi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése. Dr. G. Gy. — Irodalom. — Különlélek.

Felölös szerkesztő: ERÖSS LAJOS.

Pályázati határidő meghosszabbítása.

A „Bibliai Szemelvények“ könyveinek beadási határidejét a ref. Egyetemes Tanügyi Bizottság e hó 18-ikán tartott gyűlésén egy évre meghosszabbítván, tisztelettel értesítem mindazokat, kik a pályázaton résztvenni óhajtanak, hogy a pályaművet az eredeti — a múlt év október havában az egyházi lapok 43. 44. számában közzétett — hirdetmény föltételei betartásával 1905. évi június 30-ig küldhetik be hozzám. Az ezen idő után beérkező művek figyelembe nem vétetnek.

Komárom, 1904. május 19.

Antal Gábor,
ev. ref. egyetemes tanügyi
bizottsági elnök.

BOR.

Sajáttermésű Ó-, és Uj-bor, kölesönhordókban vasútra feladva, kapható: **Raksányi Károly** ref. lelkésznel *Balaton-Henyében.*

BIEHN féle
Asphalt-fedő-
lemez;

Turul-permetező,
Atilla-permetező,
debreczeni **Sugar**
permetező, jól
ismert szolidma-
gyar gyártmá-
nyok: kézi kén-
porfúvók és kén-
porfúvó-gépek;
szőlő metszőollók
oltókések, gummi
esővek, permetező
részek: **mestersé-
ges madár-fészkelő
házikók;**

Kerti-padok;

kertészeti és mezőgazdasági eszközök
és gazdasági gépészeti cikkek raktára

SESZTINA LAJOS

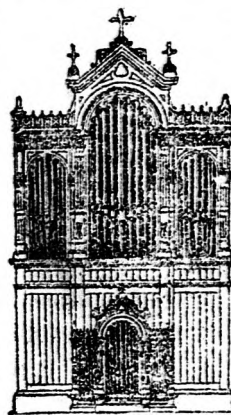
vaskereskedése
DEBRECZEN.

Országgh Sándor

orgonagyáros

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi kiállításon „nagy diszoklevéllel“ és Ferencz József lovag-„renddel“ kitüntetve, azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tömör hangú, legjobb és legújabb rendszerű orgonákat. Elvállal javításokat és átalakításokat. Kisebb orgonák készletben vannak. Szolid munka és jutányos árak. Az orgonák jóságát mi sem bizonyítja inkább mint az, hogy a

gyár alapítása óta 400-nál több új orgona lett megrendelve és készítve.

Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra
díjmentesen küldetik.

Szabadalmazott önműködő
permetező készülékek
„Syphonia“
 szőlőtelepek
 és komlóültetvények befecskendezéséhez
 a gyümölcsfákat károsító rovarok,
 a szegvecs és tormáncs kiirtására, valamint a
 levélbetegségek elleni védekezésre stb.
 10 vagy 15 liter töltésű
Önműködő, hordozható permetezők
 rézüsttel is,
 petroleum-vegyítő-készülékkel, vagy anélkül;
 kocsi- szerelt, önműködő permetezők gyártatnak
 és szállítatnak különlegesség gyanánt
MAYFARTH PH. és Ta.
 mezőgazdasági gépgyárak, borsajtók és gyümölcs-értékesítő-
 gépek különlegességi gyára által
BÉCS, II. Taborstrasse 71. sz.
 Kimerítő árjegyzék ingyen. — Képviselek és vizonteladók
 kerestetnek.

A „Neumann M.“ cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a
„NEUMANN M.“
 cs. és kir. udvari szállító cég.

Mérték szerint külön osztály.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitűnő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitűnő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruházat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolidaritásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a **Neumann M.** céget keresi föl.

A cég létörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy **Neumann M.** áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruí versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitűnő hírnevű előkelő céget.

ALAPÍTÓTOTT: 1845-BEN.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.